

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล ตรีศึกษา : ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลตามกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนำเสนอเกี่ยวกับสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. กรรมการหมู่บ้าน สตรีอาสาพัฒนา อาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน และประชาชน หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8 ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 5 หมู่บ้าน จำนวน 224 คน ได้แก่ หมู่ 1 จำนวน 19 คน หมู่ 2 จำนวน 17 คน หมู่ 6 จำนวน 103 คน หมู่ 7 จำนวน 44 คน และหมู่ 8 จำนวน 41 คน

2. ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

- 2.1 การสำรวจข้อมูล และสภาพปัญหาของตำบล
- 2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล และสภาพปัญหาของตำบล
- 2.3 การหาแนวทางแก้ไขปัญหาของตำบล
- 2.4 การจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการอภิปรายกลุ่ม และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามกระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับนักวิจัย ได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการบันทึกข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการจัดทำกรอบพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นการแลกเปลี่ยนและการร่วมกันปฏิบัติ ข้อมูลในแต่ละขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำไปวิเคราะห์ว่ากระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน มีสภาพอย่างไร และนำกรอบพัฒนาตำบล มาจัดทำแผนพัฒนาตำบล จัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้ง 5 หมู่ และนำเสนอโดยการบรรยายบทความ

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบพัฒนาตำบลกรณีศึกษา : ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลจากการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการจัดทำกรอบพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูล และสภาพปัญหาของตำบลเพื่อทราบข้อมูลทั่วไป และข้อมูลพื้นฐาน ของหมู่บ้าน ตำบล สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา โดยใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูล กชช.2 ค

การสำรวจข้อมูล จปฐ. โดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) และ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2548 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2548 สรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล และสภาพปัญหาของตำบล
จากการศึกษาข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน
(กชช.2 ค) สามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

ตาราง 6 รายชื่อหมู่บ้านที่ตกเกณฑ์ จปฐ. ปี 2548

ที่	ตัวชี้วัด	หมู่บ้านที่ตกเกณฑ์
9	ทุกคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน	หมู่ 2 วัดยม
10	คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 2 วัดยม หมู่ 6 บางศิ หมู่ 8 บางศิ
12	ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร	หมู่ 6 บางศิ
13	ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี	หมู่ 8 บางศิ
15	ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	หมู่ 6 บางศิ
16	ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ	หมู่ 6 บางศิ หมู่ 7 บางศิ หมู่ 8 บางศิ
17	ครัวเรือนมีการป้องกันอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี	หมู่ 6 บางศิ
18	ครอบครัวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	หมู่ 6 บางศิ
19	ครอบครัวมีความอบอุ่น	หมู่ 6 บางศิ
25	คนในครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 ครั้ง	หมู่ 6 บางศิ หมู่ 8 บางศิ
26	คนอายุ 18-60 ปี มีการประกอบอาชีพและมีรายได้	หมู่ 7 บางศิ
29	คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	หมู่ 2 วัดยม หมู่ 6 บางศิ หมู่ 7 บางศิ หมู่ 8 บางศิ

ตาราง 6 (ต่อ)

ที่	ตัวชี้วัด	หมู่บ้านที่ตกเกณฑ์
31	คนอายุ 6 ปี ขึ้นไปทุกคนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 6 บางศิ หมู่ 8 บางศิ
34	ครัวเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 2 วัดยม หมู่ 6 บางศิ หมู่ 7 บางศิ หมู่ 8 บางศิ
36	มีคนเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 2 วัดยม หมู่ 6 บางศิ หมู่ 7 บางศิ หมู่ 8 บางศิ
37	คนที่มีสิทธิ์ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง	หมู่ 2 วัดยม

จากตาราง 6 พบว่า รายชื่อหมู่บ้านที่ตกเกณฑ์ จปฐ. ปี 2548 คือ หมู่ 1, 2, 6, 7 และ 8 ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 29, 31, 34, 36 และ 37

ตาราง 7 รายชื่อหมู่บ้านที่ต่ำกว่าเกณฑ์ ข้อมูล กชช.2 ค ปี 2548

ที่	ตัวชี้วัด	หมู่บ้านที่ต่ำกว่าเกณฑ์
6	การมีที่ดินทำกิน	หมู่ 2 วัดยม
8	การมีงานทำ	หมู่ 7 บางสี
10	ผลผลิตจากการทำนา	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 6 บางสี หมู่ 8 บางสี
17	การกีฬา	หมู่ 2 วัดยม
22	การเรียนรู้โดยชุมชน	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 2 วัดยม หมู่ 6 บางสี หมู่ 7 บางสี หมู่ 8 บางสี
26	การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน	หมู่ 1 วัดยม หมู่ 2 วัดยม หมู่ 6 บางสี หมู่ 7 บางสี หมู่ 8 บางสี

จากตาราง 7 พบว่า รายชื่อหมู่บ้านที่ต่ำกว่าเกณฑ์ ข้อมูล กชช.2 ค ปี 2548 คือ หมู่ 1, 2, 6, 7 และ 8 ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ 6, 8, 10, 17, 22 และ 26

ตาราง 8 สภาพปัญหาของหมู่บ้าน ตำบล

หมู่	สภาพปัญหา
1	ขาดความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ผลผลิตจากการทำนาตกต่ำ ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน ไม่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน
2	กินอาหารที่ไม่มีคุณภาพและมาตรฐาน ขาดความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม คนในครัวเรือนติดสุรา ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ไม่ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ไม่มีที่ดินทำกิน ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านกีฬา ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน ไม่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน
6	ไม่มีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม ที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพไม่คงทนถาวร บ้านเรือนไม่เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ครัวเรือนถูกรบกวนจากมลพิษ ไม่มีการป้องกันอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวขาดความอบอุ่น ขาดการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์

ตาราง 8 (ต่อ)

หมู่	สภาพปัญหา
6	<p>คนในครัวเรือนติดสุรา</p> <p>ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา</p> <p>ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล</p> <p>ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน</p> <p>ผลผลิตจากการทำนาตกต่ำ</p> <p>ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน</p> <p>ไม่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน</p>
7	<p>ถูกรบกวนจากมลพิษ</p> <p>ไม่มีอาชีพและรายได้</p> <p>คนในครัวเรือนติดสุรา</p> <p>ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล</p> <p>ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน</p> <p>ไม่มีงานทำ</p> <p>ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน</p> <p>ขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน</p>
8	<p>ไม่มีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม</p> <p>ขาดน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภค</p> <p>ครัวเรือนถูกรบกวนจากมลพิษ</p> <p>ขาดการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์</p> <p>คนในครัวเรือนติดสุรา</p> <p>ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา</p> <p>ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล</p> <p>ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน</p> <p>ผลผลิตจากการทำนาตกต่ำ</p> <p>ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน</p> <p>ขาดการเข้าถึงแหล่งทุนของชุมชน</p>

ตาราง 9 แนวทางการแก้ไขปัญห

หมู่	สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข
1	ขาดความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ผลผลิตจากการทำนาตกต่ำ ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน ไม่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน	ให้ความรู้เรื่องการใช้ยา จัดตั้งกลุ่ม ส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ลดต้นทุนการผลิต สนับสนุน ให้ความรู้ สนับสนุน แหล่งทุนชุมชน
2	กินอาหารที่ไม่มีคุณภาพและมาตรฐาน ขาดความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม คนในครัวเรือนติดสุรา ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ไม่ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ไม่มีที่ดินทำกิน ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านกีฬา	ให้ความรู้เรื่องโภชนาการ ให้ความรู้เรื่องการใช้ยา ปลูกฝังค่านิยม จัดตั้งกลุ่ม ส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรม สนับสนุนให้มีการใช้สิทธิ์ จัดอาชีพเสริม สนับสนุนด้านกีฬา
2	ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน ไม่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน	ส่งเสริมการเรียนรู้ สนับสนุนแหล่งทุน
6	ไม่มีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม ที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพไม่คงทนถาวร บ้านเรือนไม่เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ครัวเรือนถูกรบกวนจากมลพิษ ไม่มีการป้องกันอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวขาดความอบอุ่น ขาดการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ คนในครัวเรือนติดสุรา	ให้ความรู้เรื่องการใช้ยา สนับสนุนงบประมาณ ให้ความรู้ จัดทำถนน คสล. ให้ความรู้ ส่งเสริมอาชีพ ให้ความรู้ ให้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ปลูกฝังค่านิยม

ตาราง 9 (ต่อ)

หมู่	สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข
	ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา	ส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมทางศาสนา
	ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	จัดตั้งกลุ่ม
	ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	ส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรม
	ผลผลิตจากการทำนาตกต่ำ	ลดต้นทุนการผลิต
	ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน	ส่งเสริมการเรียนรู้โดยชุมชน
	ไม่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน	สนับสนุนแหล่งทุน
7	ถูกรบกวนจากมลพิษ	สร้างถนน คสล.
	ไม่มีอาชีพและรายได้	ส่งเสริมอาชีพ
	คนในครัวเรือนติดสุรา	ปลูกฝังค่านิยม
	ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	จัดตั้งกลุ่ม
	ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	สนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรม
	ไม่มีงานทำ	ส่งเสริมอาชีพ
	ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน	ส่งเสริมการเรียนรู้โดยชุมชน
	ขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน	สนับสนุนแหล่งทุน
8	ไม่มีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	ให้ความรู้เรื่องการใช้ยา
	ขาดน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภค	จัดระบบประปาหมู่บ้าน
	ครัวเรือนถูกรบกวนจากมลพิษ	สร้างถนน คสล.
	ขาดการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์	ให้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร
	คนในครัวเรือนติดสุรา	ปลูกฝังค่านิยม
	ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา	ส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรม
	ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	จัดตั้งกลุ่ม
	ไม่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	สนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรม
	ผลผลิตจากการทำนาตกต่ำ	ลดต้นทุนการผลิต
	ขาดการเรียนรู้โดยชุมชน	สนับสนุนการเรียนรู้ชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาสภาพปัญหาของหมู่บ้าน ตำบล โดยใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค) ตลอดจนการจัดเวทีประชาคม จำนวน 5 หมู่บ้าน กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหของตำบล ได้กรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

1.1 ถนน คสล. ก่อสร้างถนน คสล. หมู่ 6-8 เมื่อ ต.ค. 47 - กย. 48 โดย อบต.

1.2 ระบบประปาหมู่บ้าน ติดตั้งระบบประปาหมู่บ้านหมู่ 8 เมื่อ ต.ค. 47 - กย. 48

โดย อบต.

1.3 ไฟฟ้าทางเข้าหมู่บ้าน ติดตั้งไฟฟ้าทางเข้าหมู่บ้าน หมู่ 1, 2, 6, 7, 8 เมื่อ

ต.ค. 47 - กย. 48 โดย อบต.

2. การพัฒนาเศรษฐกิจ

2.1 ร้านค้าชุมชน จัดตั้งร้านค้าชุมชน หมู่ 1 เมื่อ ต.ค.47 - กย. 48 โดย อบต.

2.2 ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมอาชีพ หมู่ 1, 2, 6, 7, 8 เมื่อ ต.ค.47 - กย.48 โดย อบต.

2.3 พัฒนาแหล่งทุน สนับสนุนแหล่งทุน หมู่ 1, 2, 6, 7, 8 เมื่อ ต.ค. 47 - กย. 48

โดย พัฒนาชุมชน อบต.

3. การพัฒนาสังคม

3.1 การฝึกอบรม จัดฝึกอบรมให้ความรู้ การใช้จ่าย หมู่ 1, 6, 8 โภชนาการ หมู่ 2 การกีฬา หมู่ 2 เมื่อ ต.ค.47-กย.48 โดย อบต. สาธารณสุข

4. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

4.1 กำจัดขยะ มูลฝอย จัดตั้งถังขยะ หมู่ 1, 2, 6, 7, 8 เมื่อ ต.ค. 47 - กย. 48 โดย อบต.

4.2 ปลุกต้นไม้ปรับปรุงภูมิทัศน์ ปลุกต้นไม้ หมู่ 1, 2, 6, 7, 8 เมื่อ ต.ค. 47 - กย. 48 โดย อบต.

2. ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล กรณีศึกษา : ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล โดยแยกออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

2.1 การสำรวจข้อมูล

การจัดทำแผนพัฒนาตำบล ข้อมูลนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ตำบล เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูล กชช.2ค ดังนั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ที่ดำเนินการจัดเก็บไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ เนื่องจากต้องประกอบอาชีพ จึงทำให้ข้อมูลขาดความสมบูรณ์

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลบางส่วนขาดความสมบูรณ์ เช่น รายได้ของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่ มักไม่บอกรายได้ที่แท้จริง ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อน

2.3 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญเท่ากันในแต่ละหมู่บ้าน แนวทางปฏิบัติ คือ การจัดลำดับโดยการให้คะแนน หรือน้ำหนัก ต่อปัญหานั้น ๆ

2.4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล เป็นสิ่งสำคัญเพราะ เป็นการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดแต่ในทางปฏิบัติผู้นำชุมชน และประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้อธิบายกระบวนการมีส่วนร่วม และประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

2.5 บทเรียนสำคัญที่ได้จากการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล คือ การสร้างกระบวนการยอมรับและการขับเคลื่อน การวิเคราะห์ปัญหา และ การจัดทำแผนงานโครงการเพื่อแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยได้บทเรียนบางประการที่ได้จากการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบล ในด้านการคัดเลือกทีมวิจัย ควรมีการคัดเลือกผู้นำชุมชนและประชาชนที่สนใจและยอมรับ ตลอดจนมีความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหาด้านการสร้างกระบวนการยอมรับนวัตกรรม ซึ่งการวิจัยแบบ PAR ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ประชาชนในชุมชนยังไม่รู้จัก ดังนั้น การแนะนำให้รู้จักเกี่ยวกับลักษณะการวิจัย แบบ PAR ตลอดจนชี้ให้เห็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และการเตรียมการก่อนการวิจัยเป็นสิ่งที่สำคัญมาก โดยเฉพาะขั้นตอนต่าง ๆ ทีมวิทยากรที่ไปร่วมทำการวิจัย ต้องเข้าใจกระบวนการไปในทิศทางเดียวกัน ในขณะเดียวกันการเตรียมสื่อ และ อุปกรณ์ต่างที่ใช้ในการจัดทำเวที ต้องพร้อมสรรพเสมอ และกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิจัยถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น การจัดเวที ต้องคำนึงอยู่เสมอว่า จะส่งเสริมและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมเวทีได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้ ผู้จัดเวทีต้องมีการประเมินตลอดเวลาที่มีการจัดเวที และพยายามหาเทคนิคที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีเกิดการมีส่วนร่วมสูงสุด

อภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลกรณีศึกษา: ตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลจากข้อค้นพบ ดังนี้

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และสภาพทั่วไป ของตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 5 หมู่บ้าน พบว่า มีสภาพปัญหา จำนวน 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องถนนเข้าหมู่บ้าน คือ หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องน้ำสะอาดสำหรับอุปโภค บริโภค คือ หมู่ 8

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องไฟฟ้าทางเข้าหมู่บ้าน คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนพัฒนาตำบล ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยกำหนดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้

การก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก หมู่ 6 – 8

การติดตั้งระบบประปาหมู่บ้าน หมู่ 8

การติดตั้งไฟฟ้าทางเข้าหมู่บ้าน หมู่ 1-2 และ หมู่ 6-8

และจะสอดคล้องกับข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อ 13 ชื่อตัวชี้วัด คร้วเรือนมีน้ำสะอาดดื่มและบริโภคปลอดภัย ข้อ 14 ชื่อตัวชี้วัด คร้วเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี และข้อ 16 ชื่อตัวชี้วัด คร้วเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ

2. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องอาชีพ คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องแหล่งทุน คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนพัฒนาตำบล ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยกำหนดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

การจัดตั้งร้านค้าชุมชน หมู่ 1

การส่งเสริมอาชีพ/จัดตั้งกลุ่มอาชีพ หมู่ 1-2 และ หมู่ 6-8

การสนับสนุนแหล่งทุน หมู่ 1-2 และ หมู่ 6-8

และจะสอดคล้องกับข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อ 34 ชื่อตัวชี้วัด คร้วเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้าน/ตำบล และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค) ข้อ 26 ชื่อตัวชี้วัด การเข้าถึงแหล่งทุนของชุมชน

3. ด้านพัฒนาสังคม พบว่า

หมู่ที่มีปัญหาด้านการไม่มีความรู้ เรื่องการไช้ยา คือ หมู่ 1 หมู่ 6 และหมู่ 8

หมู่ที่มีปัญหาด้านการไม่มีความรู้ เรื่องโภชนาการ คือ หมู่ 2

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องกีฬา คือ หมู่ 2

ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนพัฒนาตำบล ด้านการพัฒนาสังคม โดยกำหนดกิจกรรม

ในการแก้ไขปัญหาด้านสังคม ดังนี้

การฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการไช้ยา หมู่ 1 หมู่ 6 และหมู่ 8

การฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องโภชนาการ หมู่ 2

การฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องกีฬา หมู่ 2

และจะสอดคล้องกับข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อ 9 ชื่อตัวชี้วัด คริวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน ข้อ 10 ชื่อตัวชี้วัด คริวเรือนมีความรู้การไช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค) ข้อ 17 ชื่อตัวชี้วัด การกีฬา ข้อ 22 ชื่อตัวชี้วัด การเรียนรู้โดยชุมชน

4. ด้านพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องขยะ มูลฝอย คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

หมู่ที่มีปัญหาเรื่องการไม่เข้าร่วมกิจกรรม คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนพัฒนาตำบล ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและ

ทรัพยากรธรรมชาติโดยกำหนดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและ

ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

จัดตั้งถังเผาขยะ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

การปลูกต้นไม้ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8

และจะสอดคล้องกับข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อ 16 ชื่อตัวชี้วัด คริวเรือน

ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ ข้อ 36 ชื่อตัวชี้วัด คริวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะหมู่บ้าน

การจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยพยายามให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าไปในปัญหา มีความกระตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่กำหนด ซึ่งผลจากการวิจัยอาจกล่าวได้ว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ปฏิบัติงานตามที่ประชาชนต้องการ มีความโปร่งใสและมีความเป็นธรรม โดยเฉพาะร่วม

จัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยร่วมในกระบวนการประชาคมหมู่บ้านพิจารณาปัญหา เสนอความต้องการ โครงการต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เสนอให้กับ อบต. นำไปจัดทำแผนพัฒนา

2. การศึกษาวิจัยร่วมกันระหว่าง ชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนา

การศึกษาวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่มุ่ง ประยุกต์หาทางแก้ไขปัญหา มีการสร้างโครงการ/กิจกรรมการพัฒนา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมี ลักษณะ ที่เน้นกระบวนการ ขั้นตอนของการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม กระบวนการศึกษา ชุมชนที่เน้นถึงการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหา การวางแผนโครงการ

จากการวิจัย พบว่า กระบวนการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม เริ่มต้นด้วยการสำรวจข้อมูล และสภาพปัญหาของตำบล การวิเคราะห์ข้อมูล และสภาพปัญหาของตำบล การหาแนวทางแก้ไขปัญหา และการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม โดยมีการกำหนด บทบาทแต่ละฝ่ายกันอย่างชัดเจน มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ ส่วนใหญ่เห็นว่า มีความเหมาะสมและสมควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. ปัญหาการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม

3.1 การสำรวจข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นข้อมูลที่แสดงถึงลักษณะของสังคมไทยที่พึง ประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของเครื่องชี้วัด ว่าอย่างน้อยคนไทยควรมีคุณภาพชีวิตในเรื่อง อะไรบ้างและควรมีระดับความเป็นอยู่ไม่ต่ำกว่าระดับไหนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และทำให้ ประชาชนสามารถทราบได้ด้วยตนเองว่า ในขณะที่คุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว รวมไปถึง หมู่บ้านอยู่ในระดับใด มีปัญหาที่จะต้องรีบแก้ไขในเรื่องใดบ้าง เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม อันเป็นนโยบายสำคัญในการพัฒนาชนบท ของประเทศ

ข้อมูล กชช.2ค เป็นข้อมูลที่ทำให้ทราบสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ผลผลิตรายได้และการมี งานทำ สาธารณสุขและการอนามัย แหล่งน้ำ ความรู้การศึกษาและวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าประชาชนในแต่ละหมู่บ้านต่าง ๆ มีคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร ตัวชี้วัดใดที่มีปัญหามาก มีปัญหา ปานกลาง และมีปัญหาน้อย/ไม่มีปัญหา นอกจากนี้ยังสามารถจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้านได้ ด้วยว่าแต่ละหมู่บ้านจัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล่างหลัง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) หรือหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า) ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างมากต่อการแก้ไข ปัญหาและกำหนดพื้นที่เป้าหมายได้อย่างถูกต้องตรงกับสภาพปัญหาได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ผู้นำชุมชน จะต้องจัดเก็บข้อมูลให้มีความครบถ้วนและถูกต้อง ตรงกับสภาพความเป็น เพื่อนำข้อมูล กชช.2ค และข้อมูล จปฐ. ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน การกำหนดแนวทางการพัฒนา

จากการวิจัยพบว่า ผู้ที่ดำเนินการจัดเก็บไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ เนื่องจากต้อง ประกอบอาชีพ กอปรกับผู้ให้ข้อมูลไม่บอกข้อมูลที่เป็นจริง จึงทำให้ข้อมูลขาดความสมบูรณ์

3.2 การจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม

ในการจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งประกอบด้วย การคัดเลือกทีมวิจัย ที่มีความสนใจ และมีความกระตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหา การชี้ให้เห็นประโยชน์ที่ชัดเจนของการทำวิจัยแบบ PAR การเตรียมความพร้อมในการจัดเวทีและการใช้เทคนิคที่เหมาะสมในการจัดเวที ในการคัดเลือกทีม วิจัยนั้น ได้มีการคัดเลือกผู้นำชุมชนและประชาชนที่สนใจและยอมรับ ตลอดจนมีความกระตือรือร้น ที่จะแก้ปัญหามีอยู่ จะเป็นเครื่องประกันความสำเร็จ ในการจัดเวทีในแต่ละครั้ง ซึ่งก่อนการวิจัย จะต้องมีการศึกษาชุมชนจนทราบข้อมูลในชุมชนเป็นอย่างดี ชี้ให้เห็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของทีมวิจัย และไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยอย่าง แข็งขันต่อไป ได้มีการเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ ในการวิจัยแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนและมีความเข้าใจ ร่วมกันในทีมวิทยากร ตลอดจนเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย เช่น สื่อ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อม ก่อนการวิจัย และใช้เทคนิคที่เหมาะสม กับผู้เข้าร่วมเวที ตลอดจนมีการประเมินตลอดเวลาที่มีการ จัดเวที เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีเกิดการมีส่วนร่วมสูงสุด

การจัดทำกรอบแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้แนวทาง และกิจกรรม สำหรับนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ค้นพบมาเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลควรนำกระบวนการของการจัดทำกรอบแผนพัฒนา ตำบลแบบมีส่วนร่วม ไปใช้ในการกำหนดแผนงาน/โครงการ เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล เนื่องจาก ผลจากการจัดทำเวที สามารถสะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และผ่าน กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ตามขั้นตอนการวางแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม

1.2 กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษา ควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านเทคนิค วิชาการต่าง ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพ และองค์ความรู้ให้กับผู้นำ กลุ่ม องค์กร ในหมู่บ้าน ตำบล

1.3 กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้การสนับสนุนงบประมาณให้องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ตรงกับความต้องการของประชาชน

1.4 ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้กับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในแต่ละพื้นที่มาเปรียบเทียบกัน เพื่อจะนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการรณรงค์ให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่ มีส่วนร่วมต่อการจัดทำแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลต่อไป

1.5 ควรส่งเสริมให้ประชาชน รวมตัวกันในลักษณะประชาคม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล ของตนเองต่อไปอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการเป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิค AIC ซึ่งเป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการระดมความคิดเห็นในการกำหนดทิศทางของการพัฒนา เน้นการคิดในเชิงบวกเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การรู้จักสามัคคีของหมู่คนในสังคม การร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม โดยชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา มุ่งเป้าหมายการพัฒนา และบทบาทของชุมชนสังคมร่วมกัน เป็นการพัฒนาองค์กรร่วม มองเป้าหมายการพัฒนาอย่างมีความสัมพันธ์ ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านเดียว หรือด้านหนึ่งด้านใด โดยไม่มองผลกระทบด้านอื่น ๆ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเองโดยกระบวนการรวบรวมแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสาร โดยใช้เครื่องมือและเทคนิคการส่งเสริมการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ซึ่งเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เทคนิค AIC ซึ่งในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้การวิเคราะห์สถานการณ์ กลุ่ม/องค์กรด้วยเทคนิค SWOT โดยนำกิจกรรม/วิธีการ 1) สำรวจชุมชนด้วยทีมวิจัย (Transaction walk) 2) จัดทำแผนที่ชุมชน (Village mapping) และ 3) จัดทำแผนผังใยแมงมุม (Venn-spider diagram)

2.2 ในการจัดเวทีประชาคม ควรมีการจัดตลาดนัดข้อมูล โดยนำเอาข้อมูลที่โดดเด่น จุดแข็งของหมู่บ้าน ข้อมูลที่มีปัญหารุนแรง จุดอ่อนของหมู่บ้าน และนำหลัก 4 ' ท มาปรับใช้เป็นแนวทางพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล คือ ทศนคติ ทักษะ ทรัพยากร และทางออก กล่าวคือ

ทศนคติ คือ การปรับทัศนคติต่อชีวิตและต่อการทำงาน

ทักษะ คือ การมีทักษะในการทำงานและประกอบอาชีพ

ทรัพยากร คือ ปัจจัยการผลิต ที่ดิน ทุนต่าง ๆ

ทางออก คือ การเลือกทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับตนเอง

2.3 ควรมีการคัดเลือกทีมวิจัยที่ดี โดยการคัดเลือกผู้นำชุมชนและประชาชนที่สนใจ และยอมรับ ตลอดจนมีความกระตือรือร้น มาเข้าร่วมในกระบวนการเพื่อจัดทำเป็นประชาพิชญ (Participation rural appraisal) ซึ่งก่อนการวิจัยควรมีการศึกษาชุมชนจนทราบข้อมูลใน ชุมชนเป็นอย่างดี และมีการเตรียมพร้อมในทุก ๆ ด้าน เพื่อมาเข้าร่วมในกระบวนการ

2.4 ในการจัดทำแผน หน่วยงานท้องถิ่น ควรชี้ให้เห็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของทีมวิจัย และไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยอย่างแข็งขันต่อไป

2.5 การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในลักษณะของการดำเนินการจัดทำแผนและการนำแผนสู่การปฏิบัติจริง

2.6 ควรมีการศึกษาเฉพาะกรณีเปรียบเทียบของหมู่บ้าน/ชุมชน ตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผน การนำแผนสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล เป็นการศึกษาระยะยาว (Longitudinal research)